

Вероніка С. Дмитровська (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна)

ВЛАСНІ ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ГІРСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

У статті розглянуто особливості формування дохідної частини місцевих бюджетів гірських населених пунктів. Особливу увагу приділено власним доходам місцевих бюджетів гірських населених пунктів, ресурсному забезпеченню виконання власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування. Обґрунтовано пропозиції щодо покращення ресурсного забезпечення органів місцевого самоврядування.

Ключові слова: місцеві бюджети, доходи бюджету, місцеві органи самоврядування, власні доходи місцевих бюджетів, податок з доходів фізичних осіб.

Рис. 1. Табл. 2. Літ. 12.

Вероника С. Дмитровская (Прикарпатский национальный университет имени Василя Стефаника, г. Ивано-Франковск, Украина)

СОБСТВЕННЫЕ ДОХОДЫ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ ГОРНЫХ НАСЕЛЕННЫХ ПУНКТОВ

В статье рассмотрены особенности формирования доходной части местных бюджетов горных населенных пунктов. Особое внимание уделено собственным доходам местных бюджетов горных населенных пунктов, ресурсному обеспечению выполнения собственных и делегированных полномочий органов местного самоуправления. Обоснованы предложения по улучшению ресурсного обеспечения органов местного самоуправления.

Ключевые слова: местные бюджеты, доходы бюджета, местные органы самоуправления, собственные доходы местных бюджетов, налог с доходов физических лиц.

Veronika S. Dmytrovska (Precarpathian National University of Vasyl Stepanyuk, Ivano-Frankivsk, Ukraine)

OWN REVENUES OF LOCAL BUDGETS IN MOUNTAINOUS COMMUNITIES

The article considers the peculiarities of revenues formation by local budgets of mountainous communities. Particular attention is paid to own revenues of local budgets in mountainous communities, their resource support for their own and delegated powers of the local self-government. Propositions on the improvement of resource provision for local authorities are grounded.

Keywords: local budgets; budget revenues; local authorities; own revenues of local budgets; tax on personal income.

Постановка проблеми. Сьогодні місцеві бюджети, зокрема місцеві бюджети гірських населених пунктів, відчувають гостру нестачу власних доходів, питома вага яких постійно скорочується. Водночас збільшується кількість об'єктів житлово-комунального господарства, благоустрою та доріг, які потребують невідкладного ремонту, значних фінансових вкладень потребує сільськогосподарська галузь. З метою компенсації втрат і забезпечення фінансовими ресурсами місцевих органів влади для здійснення власних повноважень розширено перелік власних доходів місцевих бюджетів. Це сприятиме зміцненню фінансово-економічного стану гірських населених пунктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальним проблемам теоретичних і прикладних аспектів механізму формування власних доходів місцевих

бюджетів гірських населених пунктів приділено увагу в працях таких вітчизняних вчених, як М.І. Долішній [3], В.В. Зайчикова [4], Г.В. Карп [6; 7], О.П. Кириленко [2], І.О. Луніна [2], С.В. Осадчук [8], С.Е. Острович [10], В. Пилипів [11], М.М. Свердан [12] та інших.

Невирішені частини проблеми. У вищезгаданих працях закладене вагоме методологічне підґрунтя для дослідження процесів формування власних доходів місцевих бюджетів. Проте в економічній науці відчувається обмеженість науково-теоретичних розробок, зокрема теоретичних основ і сучасної практики формування й реалізації фінансових ресурсів бюджету на регіональному рівні, в результаті чого виникає необхідність у подальших наукових дослідженнях у цьому напрямі.

Метою дослідження є розгляд теоретичних і практичних аспектів формування власних доходів місцевих бюджетів гірських населених пунктів та розробка практичних рекомендацій щодо резервів їх зростання в сучасних умовах.

Основні результати дослідження. Важливими індикаторами незалежності органів місцевого самоврядування гірських населених пунктів у питаннях формування доходної частини є склад і структура доходів місцевих бюджетів. За рівнем самостійності місцевих рад у питаннях запровадження й адміністрування надходжень вітчизняні вчені поділяють доходи місцевих бюджетів на власні, закріплені та регулюючі. Проте висновки науковців щодо змісту та призначення цих видів доходів суттєво відрізняються.

Якщо сума накопичених коштів у першому кошику перевищує потребу в них, решта підлягає вилученню; коли ж наявних у даному кошику коштів недостатньо для фінансування запланованих заходів, то бюджет відповідної адміністративно-територіальної одиниці має право на отримання дотації врівнювання.

Одночасно з розвитком вітчизняної правової бази сформувалась теза про визначальну роль власних доходів органів місцевого самоврядування у забезпеченні їхньої фінансової незалежності [6].

Власні доходи є власністю відповідної громади, отже, вилученню не підлягають і використовуються на визначені даною громадою цілі. Зрозуміло, що розмір видатків з другого кошика обмежується сумою одержаних ним доходів. Чим більше коштів збере місцева влада до цього кошика, тим більше різних програм зможе профінансувати в інтересах жителів відповідної території.

Як показала практика формування доходів місцевих бюджетів гірських населених пунктів, Бюджетний кодекс України (БКУ) [1] не вирішив усіх проблем, пов'язаних із забезпеченням самостійності місцевих бюджетів і стратегічними цілями регіонального розвитку. На сьогодні власні доходи становлять незначну частку у доходній частині місцевих бюджетів України, до того ж, спостерігається низький рівень забезпеченості делегованих державою повноважень відповідними фінансовими ресурсами.

Однак у результаті змін, внесених до БКУ [1], частка власних доходів бюджетів Івано-Франківської області знизилась. Водночас знижується автономія органів місцевого самоврядування. Недостатній обсяг власних коштів призводить до недофінансування видатків, в яких зацікавлене населення регіону.

У гірських населених пунктах області (табл. 1) простежується тенденція до збільшення обсягів трансфертів, що свідчить про недостатні власні доходи місцевих бюджетів. Переважна більшість адміністративно-територіальних одиниць, які формують бюджети базового рівня, неспроможні самостійно забезпечувати соціальні потреби своїх жителів.

Як видно з табл. 1, частка власних доходів у загальному обсязі доходів з урахуванням трансфертів коливається від 11,1% у 2009 р. до 14,6% у 2007 році. Зміни, внесені до БКУ [1] в частині перерозподілу доходів, збільшили частку власних доходів у 2011 р. порівняно з 2010 р. на 2 відсоткових пункти.

Що стосується частки власних доходів у доходах без трансфертів, то вона коливається у межах від 37,5% у 2009 р. до 49,0% у 2008 році.

Аналіз складу власних доходів місцевих бюджетів гірських територій (табл. 2) показує, що впродовж 2008–2012 рр. відбулись зміни у їхній структурі. Так, частка податків на власність знизилась з 12,4% до 5,6%, доходів від операцій з капіталом – із 37,6% до 15,1%, проте зросла частка зборів за спеціальне використання природних ресурсів (плата за землю зросла з 32,0% до 56,7%).

Разом з тим, порівнюючи показники частки власних доходів в обсязі доходів без трансфертів у гірських населених пунктах області з аналогічними показниками в цілому по області (рис. 1), слід зазначити, що в гірських населених пунктах у 2007 р. частка збільшилася на 3,3 відсоткових пункти, у 2008 р. – на 15,6, у 2009 р. – на 5,5, у 2010 р. – на 7,6, у 2011 р. – на 11,4.

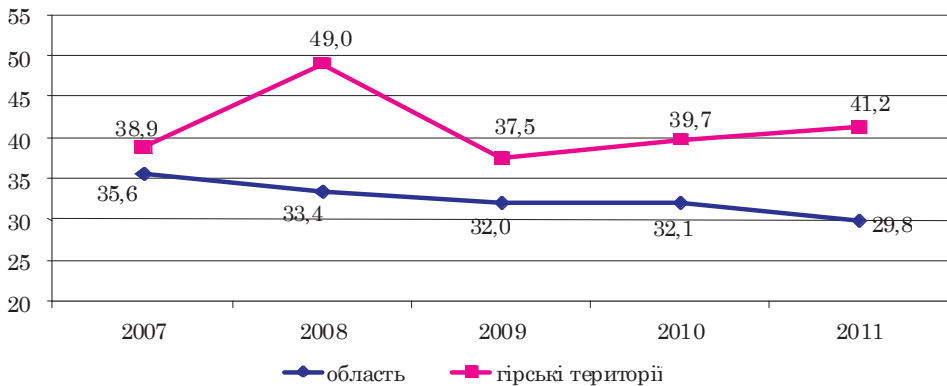

Рис. 1. Співвідношення частки власних доходів у доходах місцевих бюджетів Івано-Франківської області і бюджетах гірських населених пунктів, складено на основі [5]

Як видно із табл. 2, основним бюджетоутворюючим податком власних доходів загального фонду є плата за землю. Частка цього податку по області є відносно сталою і коливається в межах від 10,3% у 2007 р. до 21,3% у 2010 році. У 2011 р. цей показник зріс порівняно з 2010 р. на 16,8 відсоткових пункти і становить 38,1%, що зумовлено 100% зарахуванням її до місцевих бюджетів порівняно із 60% у 2002–2010 роках. У гірських населених пунктах області ситуація аналогічна – плата за землю становить від 21,0% у 2008 р. до 56,7% у 2011 році.

Таблиця 1. Частка власних доходів бюджетів гірських населених пунктів Івано-Франківської області*

Роки	Доходи всього, тис. грн.	Доходи без врахування трансфертів, тис. грн.	Власні доходи, тис. грн.	Питома вага власних доходів у загальному обсязі, %	Питома вага власних доходів у доходах без трансфертів, %
2007	260653,2	97572,7	37954,0	14,6	38,9
2008	533006,8	146703,0	71905,5	13,5	49,0
2009	374853,9	111225,7	41759,3	11,1	37,5
2010	461409,7	136163,6	54000,1	11,7	39,7
2011	445549,7	148352,7	61066,4	13,7	41,2
2012	445149,5	148453,8	61170,2	13,7	41,2

* складено на основі [5].

Таблиця 2. Структура власних доходів бюджетів гірських населених пунктів Івано-Франківської області, %*

	Власні доходи	2008	2009	2010	2011	2012
Податок на прибуток		0,6	0,7	0,5	0,2	0,2
Податки на власність		12,4	7,3	10,8	15,6	5,6
Плата за землю		32,0	21,0	37,4	46,2	56,7
Місцеві податки і збори		6,1	3,7	5,3	5,6	5,5
Доходи від операцій з капіталом		37,6	36,5	21,3	15,3	15,1
Цільові фонди		0,4	0,2	0,6	0,7	0,9
Інші власні доходи		10,9	30,6	24,1	16,4	15,9
Разом власні доходи		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* складено на основі [5].

Інші податки займають невелику частку, при чому спостерігається чітка тенденція до зменшення їхньої питомої ваги. Так, частка податку з власників транспортних засобів зменшилась протягом 2001–2010 рр. з 23,3% до 14,4% (у 2011 р. замість податку з власників транспортних засобів введено новий вид платежу – збір за першу реєстрацію транспортних засобів), частка доходів від власності та підприємницької діяльності (частина прибутку (доходу), що вилучається до бюджету та суми відсотків банків за користування тимчасово вільними бюджетними коштами) зменшилась із 11,8% у 2001 р. до 1,9% у 2011 р., частка плати за оренду комунального майна зменшилась із 5,8% у 2001 р. до 2,5% у 2011 р., частка податку на прибуток підприємств комунальної власності зменшилась із 4,2% у 2001 р. до 0,4% у 2011 році.

З даних, наведених у табл. 1 і 2, видно, що протягом досліджуваного періоду спостерігалась чітка тенденція до зменшення частки місцевих податків і зборів. З 2001 р. до 2012 р. цей показник коливався від 11,0% до 2,2%.

Висновки. В результаті проведеного аналізу можна зробити висновок, що чинна система оподаткування не відповідає критеріям самодостатності й економічної доцільності. Це зумовлено тим, що органи місцевої влади обмежені в правах самостійно запроваджувати на відповідній території власні місцеві податки і збори, перелік яких встановлюється на державному рівні. Кожна адміністративно-територіальна одиниця могла б визначити унікальні об'єкти оподаткування, які б наповнювали місцеві бюджети, якщо б було надане таке право.

В умовах, коли місцеві податки і збори з кожним роком втрачають своє фіскальне і регулююче значення, необхідні реальні кроки, які б забезпечили посилення їх впливу на формування доходів місцевих бюджетів і повернення їм призначення основного джерела їхніх власних надходжень. Для цього необхідно ввести до складу надходжень загальнодержавних податків плату за землю, податок на прибуток підприємств комунальної власності, збір за першу реєстрацію транспортних засобів.

Таким чином, сьогоденний стан місцевих бюджетів України гірських населених пунктів характеризується низькою часткою дохідних джерел, які не враховуються при розрахунку обсягів трансфертів і якими місцеві органи влади можуть розпоряджатися самостійно, виходячи з пріоритетів розвитку адміністративно-територіальної одиниці.

Нова редакція БКУ створює передумови для підвищення якості управління бюджетними коштами, забезпечення результативності, ефективності і прозорості використання бюджетних коштів, удосконалення бюджетної системи на всіх рівнях, забезпечення її стабільності та інвестиційної привабливості, а також унормовує актуальні для державного й місцевих бюджетів питання, що накопичились із часу ухвалення БКУ [1].

Для забезпечення інвестиційного розвитку гірських населених пунктів розширено джерела надходжень бюджету розвитку місцевих бюджетів, до яких додатково віднесено єдиний податок та податок на нерухоме майно, який набував чинності у 2013 році.

Відповідно до БКУ [1], адміністративно-територіальні одиниці за визначеними умовами, типами та розмірами мають право на здійснення запозичень

на внутрішніх і зовнішніх фінансових ринках. Проте місцеві зовнішні запозичення, що не є запозиченнями від міжнародних фінансових організацій, можуть здійснювати лише міські ради міст із населенням понад 500 тис. жителів. За офіційними даними органів статистики, станом на початок 2010 р. таке право мають Дніпропетровськ, Донецьк, Запоріжжя, Київ, Львів, Миколаїв, Одеса та Харків. Зовнішні запозичення від міжнародних фінансових організацій можуть здійснювати всі міські ради, незалежно від чисельності населення міста.

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI, зі змінами та доповненнями // zakon1.rada.gov.ua.

2. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів / І.О. Луніна, О.П. Кириленко, А.В. Лучка та ін.; За ред. д-ра екон. наук І.О. Луніної; НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. – К, 2010. – 320 с.

3. *Долішній М.І.* Актуальні проблеми формування регіональної політики в Україні // Регіональна економіка. – 2009. – №3. – С. 9–17.

4. *Зайчикова В.В.* Шляхи зміцнення власної доходної бази місцевого самоврядування // Наукові праці НДФІ. – 2003. – Вип. 1. – С. 61–67.

5. Звіт про виконання місцевих бюджетів по Івано-Франківській області за 2005–2012 роки // www.treasury.gov.ua.

6. *Карп Г.В.* Перспективи реформування місцевих бюджетів гірських районів України // Наукові праці НДФІ. – 2008. – Вип. 2. – С. 13–20.

7. *Карп Г.В.* Теоретико-методологічні засади формування місцевих бюджетів гірських населених пунктів // Наукові праці НДФІ. – 2009. – Вип. 3. – С. 47–54.

8. *Осадчук С.В.* Фінансова та бюджетна самодостатність території // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наук. праць. – 2009. – Вип. 1 // www.nbu.gov.ua.

9. Особливості формування доходної частини місцевих бюджетів в Україні // www.kraina.org.ua.

10. *Острович С.Е.* Місцеві бюджети України: фінансово-правові питання їх зміцнення, збалансованості, стійкості // Право і суспільство. – 2010. – №3. – С. 153–159.

11. *Пилипів В.* До питання про федералізацію України: проблеми забезпечення бюджетної самодостатності регіонів // Економіка України. – 2011. – №3. – С. 26–34.

12. *Свердан М.М.* Формування доходів місцевих бюджетів в Україні: сучасні тенденції та можливості удосконалення // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2009. – №1. – С. 245–266.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2013.